

1919

1919. január 8.

A megszállt Délvidék területén létrehozták a katonai bíróságokat. Hatáskörüket április 28-án, majd május 7-én újabb rendeletekkel bővítették. A civil lakosságra is érvényes jogyakorló tevékenységüket csak 1919. október elején szüntették meg.

Mészáros 1981, 63–64.

1919. január 18.

Párizsban ünnepélyesen megnyitották a békekonferenciát.

Benda 1983, 848.

1919. január 25.

Elfogadták az agrárreformról szóló előzetes rendeletet, amely a nemzeti kisebbségekkel szemben még nem volt diszkriminatív jellegű. A rendelet leszögezte: az agrárreform kedvezményezettje csak olyan személy lehet, aki földműveléssel foglalkozik, és „egyáltalán nincs, vagy nincs elegendő földje”. [...] Mivel azonban az 5. szakaszban megfogalmazódott, hogy „földet csak azok a családfenntartók kaphatnak, akik a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság állampolgárai, és állandó lakhelyük az agrárreform által érintett község területén van”, közvetve mégis csak kirekesztő jellegű volt, hiszen az optálás határidejének lejártá előtt a nemzeti kisebbségeket nem tekintették a délszláv állam állampolgárainak. *(Megjegyzés – M. F.)*

Mészáros 1981, 96–97.

1919. január közepe

Megjelent Pécsen Jovan Lalošević zombori ügyvéd, a Nemzeti Igazgatóság „minisztere”, s a szerb parancsnokság által összehívott vezető magyar tisztviselők előtt kinyilatkozta, hogy Magyarország megszállt déli területei Baranyával együtt – önálló tartományként – a szerb királysághoz tartoznak. Bejelentette, hogy a megye élére Vladislav Pandurović (Pandurovics László) szemé-

lyében új főispánt neveztek ki. A bejelentést a pécsi vezetés újból elutasította.

Szűts 1991, 23.

1919. január 27.

Vladislav Pandurovićot hivatalosan is beiktatták tisztségébe. A városban jól ismerték, mert korábban mint m. kir. honvéd százados, a pécsi hadapródiskola tanára volt. A beiktatás elleni tiltakozásként a megye és a város vezetői nem jelentek meg. Másnap Pandurović hivatalosan is átvette dr. Kerese Györgytől a főispáni hivatalt.

Szűts 1991, 24.

Hamarosan szerb szabályrendelet jelent meg Baranya vármegye új közigazgatási beosztásáról. A bevezető részben megfogalmazták: Baranya, Tolna és Somogy vármegyének a demarkációs vonalon belül fekvő területe – Baranya vármegye elnevezés alatt – közigazgatásilag egységes egészet képez.

Az új járási beosztás a következő volt:

1. Pécsi járás, székhelye Pécs,
2. Baranyavári járás, székhelye Dárda,
3. Siklósi járás, székhelye Siklós,
4. Mohácsi járás, székhelye Mohács.

Ebben a négy járásban nem történt változás a korábbiakhoz képest.

1. Szentlőrinci járás, székhelye Szentlőrinc, magába foglalta a korábbi szentlőrinci járás valamennyi települését s ezenfelül a volt hegyháti (sásdi) járásnak a demarkációs vonalon belül fekvő községeit.
2. Pécsváradi járás, székhelye Pécsvárad, ide tartoztak a korábbi pécsváradi járás községei és Tolna vármegyének a demarkációs vonalon belüli települései.

3. Szigetvári járás, székhelye Szigetvár (korábban Somogy vármegyéhez tartozott), beosztása nem változott.
4. Barcsi járás, székhelye Barcs (korábban Somogy vármegyéhez tartozott). Magába foglalta a barcsi és a kaposvári járásoknak a demarkációs vonalon belül fekvő községeit.

Szűts 1991, 25–26.

1919. január

Betiltották a *Bácskai Hírlapot*, a legnagyobb szabadkai újságot. Júliusban a szerb katonai parancsnokság újra engedélyezte a megjelenését, de rövid idő után ismét betiltották. Csak 1920 közepén jelent meg újból, de pár hónapos működés után végleg megszűnt. Hasonlóan járt a *Bácskai Napló* is, amely alapítása óta szoros kapcsolatban állott a kalocsai érsekséggel. A cenzúra különös eréllyel foglalkozott ezzel az újsággal, amelynek a megszállás első éveiben Bart István katolikus lelkész volt a szerkesztője és Kudela Géza katolikus hittanár volt a munkatársa, aki elsőként kezdte meg a Délvidéken a magyar zenekultúra céltudatos fejlesztését. A lap katolikus iránya már eleve ellenszenves volt a szerbeknek, és amikor dr. Völgyi János azután, hogy Szabadka város főjegyzői székéből eltávolították, átvette az újságot, mindennapos lett a lap elkobzása.

Csuka 1995, 24.

Az Otto Roth vezette, temesvári központtal működő Bánáti Nemzeti Tanács – amely Bánátot és Krassó-Szörény vármegye megszállt területét továbbra is Magyarország integráns részének tekintette – Bánát autonómiájának kikiáltását követelte, és hangsúlyosan igényt tartott Versec és Fehértemplom városokra is, amelyek ekkor már a Szerb–Horvát–Szlovén Királysághoz tartoztak.

Mészáros 1981, 61.

A magyar közigazgatási kar leváltása 1919 elejétől, az új délszláv állam határait kijelölő párizsi tárgyalások megindulásával párhuzamosan tömegessé vált, amit hivatalosan a hűségeskü megtagadásával indokoltak. [...] 1918 és 1924 között egyébként az Országos Menekültügyi Hivatal kimutatása szerint 44.903 fő menekült és optáns hagyta el Jugoszláviát.

Sajti 2010, 32., 37.

Az új szerb hatalom az új rendelkezések sorát hozta meg. Egyebek mellett megtiltották a megszállt terület magyar fiataljainak a magyarországi iskolák és egyetemek látogatását, és megtiltották a sajtónak a magyar hírszolgálat használatát. Helyette az újvidéki és a belgrádi hírügynökség híryanagát kellett közölnie.

Vinaver 191, 30.

1919. február 6.

Románia, Csehszlovákia és Jugoszlávia képviselői memorandumot juttattak el a párizsi békekonferenciához, melyben rögzítették Magyarországgal szembeni területi követelésüket, és eleve tiltakoztak a magyar részről fölmerült népszavazás ellen.

Benda 1983, 849.

1919. február 8.

Szabadkán az 1903-ban megalakult Műpártolók Köre a Városi Színházban kabaréval lépett a közönség elé. Igazából azonban csak az év októberére rendezte sorait a Műpártolók Köre, amikor már telt ház előtt játszották a *Próbaházasság* című vígjátékot. A Műpártolók Köre mindig jótékony célra rendezte az előadásokat, ezért cserében díjmentesen léphetett fel a Városi Színház színpadán. A társulatnak volt tagja Szabó Márton is, aki 1921-ben külön színtársulatot alapított, mely 1921-ben Farkas Imre *Cseregyerekek* című darabjával mutatkozott be.

Bokréta 1940, 11., 13.

1919. február 14.

A Szerb Nemzeti Tanács beadványában arra kérte a belügyminisztériumot, csökkentsse a magyar és a német sajtótermékek számát, hiszen erőteljes propagandát csak a szerb lapok révén képesek kifejtetni. A működési engedéllyel rendelkező magyar és német lapok pedig csak a szerb hírügynökségtől kapott információkat közölhessék.

Mészáros 1981, 65.

1919. február 21.

A katonai főparancsnokság parancsban fordul a helyi katonai vezetőkhez, amelyben elrendeli, hogy a vasutasok készüljék sztrájkját minden eszközzel meg kell akadályozni. A magyar lakosság ekkor már oly nagy mértékben el volt keseredve, hogy Bácska, Bánát és Baranya nagyobb településein általános sztrájkot hirdettek. Temesvárott délelőtt tíz órakor még a városi vízszolgáltatást is megszüntették. Még ugyanazon a napon Szabadkán és Zomborban is sztrájkba léptek a vasutasok. Erre Pécssett egy nappal később került sor. Temesvárott, Szabadkán és Zomborban 23-án letörték a vasutasok megmozdulását, Pécssett viszont egészen március 11-éig tartott a sztrájk. Szabadkán 2000 vasutast mozgósítottak, és munkájuk végzésének felügyelete ettől kezdve a katonai parancsnokság feladata volt.

Mészáros 1981, 76–78.

1919. február 21–22.

A *Népszava* beszámolója szerint „kitört a délvidéki sztrájk”. Temesvár, Szabadka, Zombor és Pécs munkásai egyszerre hagyták abba a munkát. Szerb feltételezés szerint a megmozdulás mögött nem a Magyar Szociáldemokrata Párt állt, hanem a magyar kormány.

Vinaver 1971, 40.

1919. február 22.

Nemcsak Pécssett, de a megye egész megszállt területén megállt az élet.

Szűts 1991, 34.

1919. február 23.

Temesváron, Zomborban és Szabadkán sikertelenül véget ért a sztrájk.

Szűts 1991, 34.

1919. február 25.

Újvidéken megtartotta első, kibővített ülését a Városi Tanács. Fáth Ferenc az újvidéki magyarok nevében rövid nyilatkozatot olvasott fel, mely szerint a most létrejött szervezet csak a folyamatos ügyek intézését vállalhatja, és nem avatkozhat bele a helyi magyar közigazgatási szervezetek munkájába. Ellenkező esetben a magyar képviselők elhagyják a Városi Tanácsot.

Mészáros 1981, 71.

Minisztertanácsi határozattal meghirdették a szociálisnak nevezett jugoszláv agrárreformot, ami a délszláv állam által megszállt területek – a Délvidék – nem délszláv lakosainak tulajdonában lévő nagy- és középbirtokok kisajátítását és a délszláv lakosok, elsősorban a dobrovoljacok közötti szétosztást jelentette. [...] A hatóságok a rendelet végrehajtását nem a független és pártatlan bíróságra, hanem a kormányhatóságoktól függő és így könnyen befolyásolható közigazgatási szervekre bízták. (A rendeletbe foglaltakat az 1920. február 11-i 2202. számú, az 1920. július 3-i 9905. számú, az 1920. szeptember 3-i 14082. számú, az 1920. szeptember 16-i 15119. számú, valamint az 1920. február 12-i 2120. számú, miniszteri rendeletek tovább súlyosbították.) A kisajátított és így „felszabadított” földeket a minisztertanácsi határozattal egy esztendőre – egy művelési időszakra – kényszerbérletbe adták, kizárólag szláv nemzetiségű földigénylőknek.

Prokopy 1933, 3–4., 6–7., 9.

Az új délszláv állam minisztertanácsi határozattal – még csak nem is törvénnyel – meghirdette az újonnan szerzett területek addigi birtokviszonyainak felszámolását és az új, kizárólag nemzeti szempontokra épülő birtokrendezés programját,

amely a nagybirtokokra vonatkozó agrárreform likvidálásáról szóló 1931. június 19-i rendelet végrehajtását szabályozó 1931. július 18-i határozat közzétételével ért hivatalosan véget. Ténylegesen a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságban az agrárreformról szóló törvény tehát soha nem született meg. A valóság az, hogy a jugoszláv királyság huszonkét éves történetét végigkísérte a birtokviszonyok rendezetlenségéből eredő társadalmi és politikai feszültség, és ami legalább ennyire súlyos kérdés, a gazdasági fellendülés elmaradása, az „agrárbürokrácia” elburjánzása, ami az erőforrások eltékozlásához, haszontalan szétforgácsolásához vezetett.

A megszállt területeken lévő nagybirtokokra vonatkozó jugoszláv agrárreform – jellegében jogfosztó – kormányrendelet 1919. február 25-én jelent meg, végrehajtását pedig az 1920. február 12-én kiadott 2119. számú királyi ukáz az újonnan felállított agrárreform-minisztériumra bízta. A rendelet tulajdonképpen a szerb minisztertanácsnak a Korfu szigetén 1917. február 28-án 200. szám alatt megfogalmazott határozatán alapult, amely kimondta: „minden dobrovoljac, aki a szerb hadseregben az ellenség ellen küzd a háború végéig, öt hektár termékeny földet fog kapni letelepedésre”.

Lánczi 1918, 3.

Slavko Šecerov kormánybiztos agrárreformprogramjának megfogalmazásakor Bács-Bodrog és Torontál vármegyékben mintegy 200 000 katasztrális holdnak megfelelő földterület kisajátítását tervezte, ami a kincstár számára kétmilliárd korona bevételt jelentett volna.

1919. február 27.

A hónap folyamán a Szerb Nemzeti Tanácsokat fokozatosan felszámolták, és azok korábbi feladatköreit a központi hatalom megfelelő minisztériumai vették át. A Nagy Nemzetgyűlés utolsó ülésére február 27-én került sor, melyen 24 képviselőt és ugyanannyi helyettest delegáltak

az Ideiglenes Nemzeti Képviselő-testületbe (Privremeno narodno predstavništvo), amelynek összesen 387 tagja volt. [...] A szerb burzsoázia a politikájában a nem szláv népekkel – elsősorban a magyarokkal és a németekkel szemben – mérhetetlen intoleranciát tanúsított. És ha a magyarok és a németek elégedetlenségüknek adtak hangot, ellenségeskedésnek, később pedig irredentizmusnak tekintették.

Mészáros 1981, 65–66.

A szerb hatóságok kiadták az Előzetes rendelkezéseket az agrárreform előkészítéséhez. Ez a nagybirtok felosztásáról intézkedett, elrendelve a kisajátítást, azzal, hogy utólagos törvény fogja megállapítani, mi tartozik a nagybirtok kategóriába és mi nem. Egyelőre ideiglenesen a hitbizományokat, valamint a legalább 100–500 katasztrális hold kiterjedésű, jelenleg művelés alatt nem álló birtokokat sorolták ide. [...] Juttatásban az Előzetes rendelkezések értelmében azok a földművesek részesülnek, akiknek nincs, vagy alig van saját földjük. A juttatott földnek akkorának kellett lennie, hogy az a családot eltartsa. Előnyben részesültek a rokkant katonák, a hadiözvegyek, hadiárvák és a szerb önkéntesek (dobrovoljacok). A juttatott földeket a végleges felosztásig ideiglenesen bérbe adták, a bér összegét a helyi körülmények szabták meg. A nagybérletek, amennyiben a nagybérlet nem maga gazdálkodott a földön, hanem azt tovább adta albérletbe, megszűntek.

Lőrinc 1977, 33.

1919. február

A Szerb Nemzeti Tanács a békeszerződés aláírásához szükséges érvként rögtönzött népszámlálást végzett a szerbek által megszállt területen. E szerint Torontál vármegyének – Pancsova város kivételével – 587 433 lakosa volt, ebből 116 109 magyar és 153 549 német, így a nem szláv lakosság létszáma valamivel 50 % alatt maradt.

Mészáros 1981, 88.

A Nemzeti Igazgatóság rendeletben szabályozta a kisebbségi oktatás kérdését. Leszögezte: a gyerekeket „kizárólag anyanyelvükön kell oktatni”. Azt azonban, hogy ki milyen nemzetiségű, illetve milyen anyanyelvű, az úgynevezett „névelemzés” alapján az állam határozta meg. [...] Az impériumváltás után az oktatás, az iskolahálózat, a magyarok gazdasági helyzete, valamint az egyházak működése terén – a közigazgatáshoz és az igazságszolgáltatáshoz hasonlóan – a cél a teljes nemzeti őrségváltás, a magyar államiság fizikai, strukturális, szellemi bástyáinak a lebontása volt.

Sajti 2010, 42.

Kosta Stanojević jugoszláv megbízott a párizsi béketárgyalásokra utazva Svájcban magyar politikusokkal találkozott, és a gazdasági együttműködés lehetőségeiről tárgyalt. Magyarország fölvetette a gazdasági unió tervét, és Fiume közös használatát javasolta.

Vinaver 1971, 34.

Podmaniczky báró, Károlyi Mihály személyes megbízottja Triesztben a Bánság ügyében szerb politikusokkal tárgyalt. Fölvetette, hogy a Bánság területe fölött Magyarország és Jugoszlávia közösen osztozzon, és ezzel megakadályozzák a román csapatok előrenyomulását. Ante Trumbić jugoszláv külügyminiszter 1919. február 20-án kelt levelében a magyar–olasz tárgyalások során előállt helyzetet Jugoszláviára nézve rendkívül súlyosnak ítélte.

Vinaver 1971, 36.

1919. március 1.

Nikola Pašić tábornok, a jugoszláv katonai küldöttség vezetője már biztosra vette, hogy a magyar–jugoszláv határ nem a Ferenc-csatorna mentén fog húzódní, ahogyan azt Párizsban az angol küldöttség szorgalmazta, hanem jóval északra, úgy, hogy Zenta, Szabadka és Zombor is szerb területre esik. A szerb küldöttség Fehértemplomot, Versecet és Nagyikindát is a

magáénak tudhatta, és bízott Baja, Mohács és Pécs megtartásában is.

Vinaver 1971, 42–43.

1919. március 8.

Zentán, kellő számú – a feladatot vállalni hajlandó – képviselő hiányában nem alakult meg a Városi Tanács. Ez csak 1920. május 3-án sikerült.

Mészáros 1981, 71.

1919. március 9.

Budapesten megalakult a Magyarországi Dél-szláv Szociáldemokraták Pártja. Elnökévé Svetozar Mošorinkit választották.

Benda 1983, 851.

1919. március 12.

Az Újvidéki Nemzeti Igazgatóság beszüntette a működését, hatáskörét az SZHSZ Királyság kormányának megfelelő osztályai vették át. Ezzel felerősödött a baranyai területek annektálásának a veszélye, anélkül, hogy ezt külön hangoztatták volna.

Svetislav Rajić, Pécs szerb alispánja elküldte Belgrádba a sebtében 176 településen lebonyolított népszámlálás adatait. Eszerint a város 56 120 lakosából 14 485 szerb volt. A magyar csak néhány ezerrel több, 17 901. A németiség száma 14 549. Ezzel azt kívánták bizonyítani, hogy a város összlakosságán belül a magyar kisebbségben él. Hasonló eredményekhez vezetett a megyei népszámlálás is. A szentlőrinci járásban 14 567 magyart, 12 177 szlávot és 7748 németet, a siklósi járásban 10 407 magyart, ugyanennyi németet és 16 111 délszlávot mutattak ki. Még kirívóbb szláv többséget hoztak ki a mohácsi járásban, ahol 27 957-tel szemben mindössze 6508 magyart és 17 877 németet számoltak össze. A szerb népszámlálás részletes feldolgozását elvégezte Gorjánác Radojka „Az 1919. évi szerb népszámlálás a megszállt Baranyában” című ta-

nulmányában (*Baranyai Helytörténetírás* 1981. és 1982–1983. évi számában).

Szűts 1991, 43–44.

A magyar népszámlálásra a visszacsatolást követően 1921. november 20–29-e között került sor, amely az 1920. december 31. és 1921. január 1. közötti éjféλι állapotot rögzítette. Összehasonlítás:

	Össznép.	Magyar	Német	Szerbhorvát
Pécs				
(1921)	49 822	41 628	6 356	125–688
(1919)	56 120	17 901	14 549	14 485
Siklósi j.				
(1921)	33 540	26 100	5 164	501–149
(1919)	36 925	10 407	10 407	16 111
Mohácsi j.				
(1921)	44 842	16 834	21 026	2474–504
(1919)	52 342	6 508	17 877	27 957
Baranya				
(1921)	302 656	158 031	105 941	9471–12 923

Szűts 1991, 206–207.

1919. március 27.

Nagygyűlést tartottak Pélmonostoron, amelyen határozatot hoztak a szerb közigazgatás fenntartása mellett. Egyre inkább felerősödtek azok a törekvések, amelyek Baranyának az SZHSZ Királysághoz való tartozását szorgalmazták.

Szűts 1991, 43.

Tüntetések a Muraközben a Magyar Tanácsköztársaság mellett.

Benda 1983, 853.

1919. március 30.

Még a radikálisnak tekintett újvidéki *Zastava* című lap is elítélte a helyi hatóságok azon döntését, mely szerint az iskolákban, az oktatási intézményekben a tanítók és a személyzet előtt nyilvánosan semmisítsenek meg minden olyan tárgyat – zászlót, címert, volt uralkodók

arcképét, bélyegzőket – amelyek a magyar állam jelképei voltak.

Mészáros 1981, 74.

1919. március

Dr. Petrovics János szabadkai ügyvéd, az újvidéki kormányzat igazságügyi megbízottja átvette a szabadkai törvényszék vezetését, és esküt követelt a bíróság tagjaitól.

Csuka 1995, 24.

1919. április 7.

A Magyar Tanácsköztársaság kikiáltásának hírére Szabadkán három jugoszláv katonai hadosztályt vezényeltek, melyeknek adott esetben d'Esperey parancsára be kellett volna vonulniuk Budapestre.

Vinaver 1971, 54.

A Duna-hadosztály április 15-én érkezett Szabadkára. Az egység 16 291 katonája 7329 puskával, 5936 karddal, 389 géppuskával és 47 ágyúval volt felszerelve. A mozgósítási parancsot április 19-én visszavonták. Május 17-én a Duna-hadosztályt Szlovéniába vezényelték. A jugoszláv katonaság Duna-hadosztályát június 3-án Ausztriába vetették be, és három nap alatt Klagenfurtig nyomult előre.

Vinaver 1971, 56., 61., 68.

1919. április 9.

Az SZHSZ Királyság oktatási minisztériumában létrehozott Bácska, Bánát és Baranya oktatási kérdéseivel foglalkozó ügyosztály az 1918–1919-es tanévben engedélyezte a magyar nyelvű oktatást mindazon intézményekben, ahol nem volt oktatói hiány. Kivételt csak Pancsova jelentett, ahol sem az általános iskolában, sem a gimnáziumban nem kezdődött meg a tanítás, de nem kezdődött meg a magyar nyelvű oktatás a verseci és a nagykikindai gimnáziumban

sem. Ezzel szemben megkezdődött a tanítás az újverbázi és a nagybecskereki katolikus gimnáziumban, a fehértemplomi főgimnáziumban, a zentai katolikus gimnáziumban és a zombori községi főgimnáziumban is.

Mészáros 1981, 187.

1919. húsvét hétfő

A szabadkai Népkör színpadán lelkes kis csoport bemutatta a Vidám kabaréest című összeállítást. Ha visszatekintünk a szabadkai magyarság régi jugoszláviai életének már-már ködbe vesző eseményeire, a kortárs lelki szemei előtt élesen kibontakozik a Népkör ütemes, az egész magyarságot magával lendítő tevékenysége. A népköri színjátszás, az ott tartott előadások valóságos seregszemplét jelentettek. Az előadásokra hívó plakátok, mint a harsány kürtszó, minden lakásba eljutottak, és elindították a magyarság tömegeit a Népkörbe, az egyetlen helyre, ahol a színpadon magyar nyelven beszéltek.

Garay 2012, 10.

1919. július 9.

A párizsi béketárgyaláson a nagyhatalmak a Muraközt Jugoszláviának ítélték, augusztus 13-án a katonaság megszállta a területet.

Vinaver 1971, 81.

1919. július 12.

Szegeden P. Ábrahám Dezső miniszterelnöksége alatt megalakult a Forradalmi Kormányzótanáccsal szembeni új magyar kormány. A kormány miniszterei: külügy Teleki Pál gr., belügy Balla Aladár, pénzügy P. Ábrahám Dezső miniszterelnök, kereskedelem-ügy Varjasy Lajos, földművelésügy (július 16-tól) Teleki Pál gr. külügyminiszter, népjólét Dömötör Mihály, vallás- és közoktatásügy (július 18-tól) Dömötör Mihály népjóléti miniszter, igazságügy (július 16-tól) Balla Aladár belügyminiszter, hadügy

Bratíknak Sándor, közéletmezés (július 16-tól) Pálmay Lajos.

Benda 1983, 861.

1919. július 21.

Belgrádban kihirdették A nagybirtokok elidegenítésének és megterhelésének tilalma című rendeletet, amely bevezette az új délszláv állam agrárreformját.

1919. július 23.

A belgrádi kormány minisztertanácsa határozattal a megszállt magyar területekre is kiterjesztette a régi, 1904. évi szerbiai népiskolai törvényt, amely csak állami és magánjellegű népiskolákat ismert el. Ezzel egy csapásra törvényen kívül helyezték a magyar felekezeti iskolákat, ami azon nyomban azok megszűnéséhez vezetett. Az intézkedés folytatásaként egy évvel később, 1920-ban ugyancsak minisztertanácsi határozattal kiterjesztették a volt magyar területekre az 1912-es szerbiai középiskolai törvényt is, amely szerint ezek is kizárólag állami intézmények lehetnek. Az intézkedések következtében 1924-ig a Vajdaságban fokozatosan megszűntek a felekezeti jellegű nép- és középiskolák.

Salacz 1975, 108.; Balogh–Gergely 1993, 169.

1919. július 25.

Zentán dr. Keczei Mészáros Ferenc ügyvéd maga köré gyűjtötte a harc térről hazatért magyar ifjakat, és hozzáálltak a kultúrunka megszervezéséhez. Színvonalas Anna-bál keretében mutatkoztak be, és néhány esztendő múltán az Aranyifjúság a Tisza mente egyik legszínvonalasabb egyesületévé vált.

Bokréta 1940, 37.

1919 közepe

Az oktatási minisztérium Bácska, Bánát és Baranya Ügyosztálya folytatta a polgári és a szak-középiskolák felszámolását. A közzétett határozatainak lényege: 1) azokban az óvodákban és

az általános iskolákban, amelyekben nem szláv nyelven folyik az oktatás, továbbra is az anyanyelvükön tanulhatnak a gyerekek azzal, hogy kötelező a szerbhorvát nyelv és az úgynevezett „nemzeti tantárgyak – a történelem és a földrajz – szerbhorvát nyelven történő tanulása; 2) más volt a helyzet a középiskolai oktatás terén, Bánátban és Bácskában egy-egy középiskolában engedélyezik a magyar nyelvű oktatást (amennyiben Baja véglegesen Jugoszláviához kerül, Bácska esetleg két magyar középiskolát kaphat), mi több, Bácskában további két polgári iskolában folyhat magyar nyelvű oktatás. Tanítóképző főiskolát sem a magyarok, sem a németek nem működtethetnek. Tanítókat csak a szerb tanítóképző főiskolán képezhetnek, legfeljebb néhány tantárgyat hallgathatnak az anyanyelvükön; 3) a nem szerb iskolák működését is az állam finanszírozza.

Mészáros 1981, 188–189.

1919. július 31.

A nagybirtok elidegenítési és megterhelési tilalmáról szóló szabályrendelet a nagybirtok maximumát a Bácskában mezőgazdaságilag hasznosított föld esetén 300 hektárban (520 kat. hold), erdő és más, nem megművelt föld esetén 500 hektárra (868 kat. hold) emelte fel. A földreform nacionalista jellege nem csupán s nem is elsősorban a rendelkezések szövegében, hanem sokkal inkább a reform gyakorlati keresztülvételében érződött. A parcellákat egyelőre csupán bérelhették az igénylők (a szerb kifejezés az „érdekeltek”; „interesenti”) még az 1920. szeptember 3-án kiadott újabb rendelet is csak négyéves bérletekről tud (1920. X. 1-től 1924. IX. 30-ig). [...] A rendelkezések egyébként engedélyezték az 1920 októberén (*Minden bizonnyal tévedés, 1924 októberéről lehet szó – M. F.*) túlterjedő bérleti viszonyt is, „mindaddig, míg a birtok törvényes úton nem jutott a bérlő tulajdonába”. Így egy évtizednél is hosszabb időn át, és a gyakorlatban sokszor volt így, a „juttatott” bérlő

nem tudta, kié is a föld, amelyet megművel. A nagybirtok maximuma viszont esetenként túlléphette a felső határt is, amennyiben szakvélemény mintabirtokká minősítette az üzemet, vagy méltányolta azt, hogy a tulajdonos belterjesen műveli a földjét, ipari növényeket termel, esetleg kiváló állattenyésztő. [...] Ez volt a helyzet 1931-ig, ekkor hozták az agrárreform felszámolásáról szóló törvényt (Zakon o likvidaciji agrarne reforme).

Lőrinc 1977, 33–34.

1919. július

Fiumében az olasz katonaság fegyveres összetűzésbe került a francia békefenntartó egységekkel.

Vinaver 1971, 64.

1919. augusztus 3.

A román csapatok bevonultak Temesvárra, ezzel egy időben a szerb katonaság elhagyta Észak-Bánát területét.

Vinaver 1971, 86.

1919. augusztus 21.

Belgrádban katonai körökben komoly aggodalmat okozott a román katonaság Tiszáig történt előrenyomulása. A bánági területek fölötti vita miatt nem zárták ki a jugoszláv–román katonai összetűzés lehetőségét sem. Belgrádban tartanak attól, hogy Magyarország legyőzésével Románia megszerzi a teljes Bánátot. Bukarest továbbra is ragaszkodik Békéscsabához és Makóhoz.

Vinaver 1971, 86.

1919. augusztus 25.

A párizsi békekonferencia legfelsőbb tanácsa véglegesen megállapította a magyar–jugoszláv határokat, s ebben figyelmen kívül hagyta a baranyai területre irányuló szerb igényeket.

Szűts 1991, 50.

A Baranya–bajai Szerb–Magyar Köztársaság területén megtartott különböző összejöveteleken ismét bebizonyosodott, hogy az annexiónak nincs szélesebb bázisa a munkások tömegeiben. A fehérterror elől védelmet nyújtó átmeneti megszállást nem keverték össze a Magyarország-tól való végleges elszakadás kérdésével.

Szűts 1991, 52.

1919. augusztus 31.

Terzić szerb tábornok arra az esetre, ha fegyverrel kellene megállítani a román katonaság előretörését, Nagybecskereken létrehozta a „bánati csapatok” parancsnokságát. Az ősz során volt olyan pillanat, amikor a párizsi béketárgyalásokon a semleges Bánáti Köztársaság megteremtésének lehetősége komolyan fölmerült.

Vinaver 1971, 86., 100.

1919. augusztus

Sturcz József igazgató-tanító vezetésével újrászervezte munkáját a kupuszinai Önkéntes Tűzoltó Egyesület, mely a település egyetlen magyar egyesületként közművelődési szerepet is vállalt. Működésüket *A cigány* című bohózat bemutatásával kezdték. Az évek során 1924 karácsonyán a *Győzedelmes szeretet*, 1925-ben a *Tót lány*, 1926-ban a *Falu rossza*, 1927-ben a *Gyimesi vadvirág*, 1927 karácsonyán *Az első karácsony*, 1928-ban a *Betlehemi éj*, 1932-ben a *Leánykérő* és *A nyúl*, 1933-ban *A vereshajú lány*, 1934-ben a *Bor*, 1935-ben *A cigány*, 1937-ben a *Piros bugyelláris*, 1938-ban a *Tépett rózsza*, 1939-ben a *Sárga csikó*, 1940-ben pedig a *Vén bakancsos és fia, a huszár* című darabot mutatták be.

Bokréta 1940, 71.

1919. szeptember 10.

Saint Germain-en-Laye-ben a Szövetséges és Társult Hatalmak és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság képviselői aláírták a nemzeti kisebbségek védelméről szóló egyezményt. A szerb politikai

vezetés azonban soha nem tartotta be a szerződésbe foglaltakat.

Mészáros 1981, 87.

1919. szeptember 22.

Bunyevác delegáció utazott Párizsba, amelynek tagjai Dolinka Vásza, Ráics Balázs, Piukovics Ferenc, Rudics Simon (Bácsalmás), Vukovics József Gyidó (Bácsbokod), Ispánovics Pál (Katy-már), Velin József (Szántó), Pekics Péter (Felsőszentiván) és dr. Abrámovics Iván (Bácsalmás) voltak. A delegáció október 3-án jött vissza.

Csuka 1995, 16–17.

A (szabadkai) bunyevác irányzat vezetője, tulajdonképpen lelke Ráics Balázs plébános volt, akinek szűkebb vezérkarát dr. Szudárevics Ferenc, Mándics Mihály, dr. Vojnics Tuncics István, dr. Matijevics István, dr. Prcsics József, Ispánovics Mátyás és dr. Mátics Márton alkották. Ez a csapat hamar felbomlott. Ráics elsőnek jött rá, hogy a bunyevácoknak alárendelt szerepet szántak a délszláv államban és a Bácskában is, és a katolikus horvátok felé fordult az érdeklődése. A Párizsba menesztett bunyevác társaságnak a működéséről Ráics Balázs 1941 első napjaiban, alig két hónappal a felszabadulás előtt a szabadkai Bunyevác Maticában „leleplező visszaemlékezés” formájában számolt be.

Csuka 1995, 20–22.

1919. szeptember 28.

Egyre gyakoribbak az atrocitások a szerbek által megszállt területen. Blayer Jakab nemzetiségi kisebbségi miniszter Csernoch János hercegprímásnak küldött tájékoztatása szerint Nagybecskerek város szerb katonai vezetése a katolikus egyháznak megtiltotta a harangozást, az újvidéki magyar katolikus főgimnázium berendezését elvitték Belgrádba.

Salacz 1975, 106.

1919. október 21.

A szerb hatóságok a megszállt Délvidék területén létrehozták a rögtönítélő bíróságokat, amelyek központja Újvidéken, Zomborban, Szabadkán, Pancsován, Fehértemplomban, Nagyikindán, Nagybecskereken és Pécsett, a (kerületi) tábla-bíróságok székhelyén volt.

Mészáros 1981, 64.

1919. október 30.

Gróf Pallavicini György, a dunántúli központi kormánybiztos Gaál Gaszton Somogy–Tolna–Baranya kerületi kormánybiztoson keresztül rendeletet adott ki a Baranya megszállásával kapcsolatos feladatokról. A katonai és polgári hatóságok legelső feladatául a megszálló csapatok mögött és fedezete alatt a helyi karhatalom szervezését, a határrendőrség kiegészítését, valamint a sorozás elrendelését jelölte meg.

Szűts 1991, 55.

1919. november 7.

Az Antant Legfelső Katonai Tanácsa elrendelte az idegen csapatok Magyarországról történő kivonulását. Vonatkozott ez a pécs–baranyai területeket megszálló jugoszláv katonai alakulatokra is.

Vinaver 1971, 97.

1919. november 15.

Riffl Sándor alezredes részletesen tájékoztatta Svachulay Zoltánt, Baranya vármegye megbízott kormánybiztosát a megye politikai helyzetéről és saját tevékenységéről. [...] A pécsi–baranyai helyzetet nagyon súlyosnak, bonyolultnak tartotta, elsősorban a terület „bolsevista fertőzöttsége” miatt. A város lakosságának 50%-át megbízhatatlannak minősítette. [...] A posta mint testület megtagadta az együttműködést, a sajtó rendkívül szélsőséges hangú. Megítélése szerint a bányászok körében alig van, aki megbízható.

Szűts 1991, 57.

1919. november 17.

Moore amerikai ezredes az antantmisszió élén Pécsre érkezett, és átadta a békekonferencia ötös tanácsának jegyzőkönyvét Vujičić Kosta szerb alezredesnek. Ebben a Kisköszeg, Dolmány, Dráva vonalra történő visszavonulásra szólították fel a szerb csapatokat. A felszólítást azzal az indoklással, hogy Belgrádtól nem kaptak ilyen parancsot, elutasították.

Szűts 1991, 54.

1919. november 24.

Cvijić Jovan, aki tagja volt a párizsi béketárgyaláson részt vevő szerb küldöttségnek, memorandumot adott át a békedelegáció számára, amit a nagyhatalmak elé tártak. Ebben kifejtették, hogy Pécs városa „problematikusan magyar”, a legtöbb 20-30 év magyarosításának következtében megnőtt a „szerb katolikusok” száma. Már egy októberi jegyzékben is arról tájékoztatták Clemenceau-t, hogy a baranyai területeken 113 000 a szerbek száma a 18 000–20 000 magyarral szemben, az ipart és a kereskedelmet a kezében tartó városi népesség meghatározó többsége német és zsidó, a munkásság pedig nagy többségében szláv származású.

Szűts 1991, 53.

1919. november 25.

A nagyhatalmak elismerték Horthy Miklós kormányát. London Horthy személyében látta az ország konszolidálásának lehetőségét.

Vinaver 1971, 96.

1919. november

Polgár Andor bácsalmási földbirtokos pinceszé- ben baráti vacsorát rendezett. Az est résztvevőit – köztük Vermes Béla földbirtokost, a Délvidéki Liga későbbi elnökét – a szerb hatóságok letartóztatták és átadták az ügyészségnek, ahol izgatás és hazaárulás címén vádat emeltek ellenük. Az eljárást egy héttel később megszüntették.

Csuka 1995, 25.

1919. december eleje

Svachulay Zoltán kormánybiztost felmentették, és távirati úton dr. Blaskovich Ivánt bízta meg a Baranya vármegye és Pécs város területére is kiterjedő főispáni és kormánybiztosi teendők ideiglenes ellátásával. Időközben azonban az azonnali kiűrités tervei is szertefoszlottak.

Szűts 1919, 57.

1919. december 11.

Riffel Sándor alezredest letartóztatták a szerb hatóságok. 1920 januárjában ellene – a szerb állam elleni kémkedés és szervezkedés vádjával – bírósági eljárást indítottak. Az ügyet azzal zárták le, hogy társaival együtt előbb Zomborba, majd Újvidékre internálták, ahonnan csak közel egy év elteltével sikerült megszökniük.

Szűts 1991, 60.

1919. december 18.

Megjelent a Szabályrendelet a hadi önkéntesekről (Uredba o dobrovoljcima), amelynek 13. cikkelye úgy rendelkezik, hogy a dobrovoljac (borac) 5 hektár, a „nem harcos” (neborac) pedig 3 hektár jó minőségű föld juttatásában részesül, amennyiben azt maga műveli meg. A dobrovoljacok nem lehetnek a föld teljes jogú tulajdonosai (szinte hűbéri „osztott” tulajdonról van szó), tekintve, hogy a kapott 3–5 hektár

földet el sem adhatták, meg sem terhelhették. A rendelkezések értelmében a dobrovoljacoknak elsőbbségi joguk van belső (zárt) telepítés esetében. Józsgártásra is volt igényjogosultságuk, ám a jószág három éven át az állam tulajdonát képezte. A törvények szerint a dobrovoljac nem lehetett „államellenes” mozgalmak vagy pártok tagja, mert ilyen esetben elveszítette a földigénylési jogát.

Lőrinc 1977, 35.

A szabályrendelet megszüntette azt a gyakorlatot, hogy a nem földműves dobrovoljac is kapjon földet.

Lőrinc 1977, 35.

1919. december 30.

Párizsban Ante Trumbić és Beneš előzetes megállapodást kötöttek a békeszerződésbe foglaltak magyarországi végrehajtásának ellenőrzésére vonatkozóan. 1920 februárjában már nyíltan beszéltek a kisantantállamok szövetségéről, melynek programját maga Beneš dolgozta ki. Márciusban elkészült a Prága–Belgrád–Bukarest közötti együttműködési megállapodás szövegének első tervezete. Párizs ekkor már a Duna mente feletti dominanciájának riválisát látta a szövetségben. Beneš kénytelen volt hangsúlyozni a kisantant önvédelmi jellegét.

Vinaver 1971, 139–140.